

А. С. Кілейникова
студент кафедри психології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Луганська область, Україна

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ БАТЬКІВ НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ НЕЗРІЛОСТІ ДИТИНИ

***Анотація.** Стаття присвячена розкриттю особливостей впливу особистісного конфлікту батьків на формування емоційної незрілості дитини. На основі аналізу наукової літератури визначено, що емоційна незрілість – це нездатність особистості адекватно реагувати на події та обставини життя. Розвиток і формування емоційної сфери дитини переважно залежить від емоційно-психологічної атмосфери у родині, де виховується дитина, від системи взаємин між батьками, між батьками та дитиною. Науковцями відповідно до проведених досліджень встановлено, що конфліктні ситуації, конфліктна обстановка між батьками має деструктивний вплив на формування та розвиток особистості дитини, що проявляється в емоційній незрілості, тривожності, почутті страху.*

***Ключові слова:** сім'я, конфлікт, емоційна незрілість.*

Емоційна зрілість виконує ряд важливих функцій, які перебувають у тісному взаємозв'язку: оцінку, організуючу, регуляторну та ін. Загалом аналіз функціонального призначення емоційної зрілості дозволяє визначити її як сукупність процесів внутрішньої регуляції психічної діяльності. З цього випливає, що порушення емоційної сфери неминуче позначається на психічній діяльності особистості та на розвитку на різних етапах онтогенезу.

Безсумнівно, проблема формування емоційної зрілості у дітей актуальна як для розвитку загальнопсихологічної теорії, так і для практичної реалізації психологічного знання у сфері дитячої психології. Статистичні дані свідчать про те, що рівень емоційного неблагополуччя в суспільстві щороку неухильно зростає, що відбивається на емоційній сфері дітей. Численні підходи до вирішення проблеми порушень емоційної сфери дітей найчастіше засновані на дослідженні психологічної атмосфери в сім'ї, взаємин дитини з близькими дорослими, соціального оточення, а також сприйнятливості дітей до захворювань та інших зовнішніх факторів.

Вплив сімейних відносин на розвиток та соціалізацію дитини аналізувала О.В. Трифонова. Питання впливу сімейних відносин, конфліктної ситуації в родині досліджували А.Е. Вейц, М.В. Воробйова, Є.Ю. Ініна-Понуровська, С.О. Новікова, О.С. Пугачов та ін. Емоційний розвиток і формування емоційної зрілості дітей розглянуті в дослідженнях О.О. Гоніної, Н.О. Довгої, М.М. Захарової, І.В. Кровицької та ін.

Вплив конфліктної ситуації у родині на формування емоційної незрілості дітей є предметом наукових досліджень соціальних, освітніх, поведінкових галузей знань, але залишається малодослідженим і неконкретизованим явищем у науковому просторі.

Тому метою нашої статті є теоретичний аналіз різних наукових поглядів на особливості впливу особистісного конфлікту батьків на формування емоційної незрілості дітей.

Емоції – це особливий клас психічних процесів і станів, які пов'язані з інстинктами, потребами і мотивами. Емоції виконують функцію регулювання активності суб'єкта шляхом відображення значимості зовнішніх і внутрішніх ситуацій для здійснення його життєдіяльності. Однією із причин виникнення людських емоцій є необхідність забезпечення соціального зв'язку між матір'ю і дитиною [4, с. 140–144].

У дитинстві емоційні реакції характеризуються короткочасністю, нестійкістю, лабільністю, інтенсивністю, неконтрольованістю. Впродовж розвитку відбуваються закономірні зміни в емоційному розвитку дітей, емоційна сфера ускладнюється і збагачується, що зумовлено соціалізацією змісту і форм прояву емоцій. Відбувається розширення ряду емоційних реакцій, інтегрування емоцій і інтелекту. Загалом для дітей властиве значне розмаїття емоцій і почуттів, їх поглиблення і відносно велика стійкість, тривалість, інтенсивність і чіткий зовнішній прояв, поступове вдосконалення навичок довольної емоційної саморегуляції.

У нормі емоційна сфера дитини відрізняється життєрадісністю, бадьорістю, оптимізмом. Якщо дитина більшу частину часу перебуває в негативному емоційному стані, швидко втомлюється або, навпаки, не може заспокоїтися, показує гіперактивність, поводить себе скромно і невпевнено, плаксива, примхлива, то всі ці стани можуть свідчити про наявність розладів в емоційній сфері. Причинами емоційних порушень найчастіше є патологічні зміни ЦНС і організму загалом, дефекти процесу виховання. Важливе місце займає і батьківська позиція, стиль сімейного виховання, загальний мікроклімат будинку. Зокрема, важливим фактором, що повертає до емоційних порушень, служать неадекватні батьківські установки, дисгармонійний стиль сімейного виховання і батьківських взаємин. Сімейне оточення і взаємини між батьками відіграють значну роль у формуванні емоційної сфери у дітей і за несприятливих характеристик можуть сприяти виникненню емоційної незрілості.

Основні лінії емоційного дорослішання дитини описують:

- а) через розвиток концептуалізації ситуації, що викликає емоційну реакцію;
- б) через способи реагування на емоційну ситуацію. Чим старша дитина, тим частіше вона використовує адекватні способи реагування, враховує зовнішні фактори (наприклад, навмисність або ненавмисність вчинку) [5, с. 161–167].

Дитина у всьому залежить від матері. Розвиток афективної сфери дитини починається ще до народження. Усвідомлене бажання батьків мати дитину є одним із головних моментів у формуванні психоемоційної структури особистості. Позитивний погляд на себе, життя й оточуючих людей складається у бажаної дитини ще в момент її існування у вигляді зародка. Це визначає не тільки розвиток, але і весь життєвий шлях майбутньої особистості.

Вже на 2-му році життя дитина здатна відчувати такі емоції, як радість, любов, страх, образа тощо. Період дошкільного дитинства можна назвати віком пізнавальних емоцій, до яких належать почуття подиву, цікавості, допитливості. З'являючись внаслідок зіткнення з новими сторонами дійсності, ці емоції надають стимулюючий вплив пізнавальним та іншим психічним процесам, які виробляють у дитини індивідуальне ставлення до реального світу речей і явищ, сприяють розвитку креативності.

Емоції дітей мають бурхливий, але нестійкий характер, що проявляється у яскравих, хоч і коротких афектах, у швидкому переході від одного емоційного стану до іншого. Дитину легко налякати, розсердити, але з тією ж легкістю можна і зацікавити, викликати у неї задоволення, радість. Дітям властива виняткова «емоційна заразність», вони особливо схильні до впливу емоцій, пережитих іншими дітьми і дорослими.

Під емоційною незрілістю науковці розуміють нездатність особистості адекватно реагувати на події та обставини життя [4, с. 140–144]. Структура емоційної зрілості особистості складається з емоційної саморегуляції, емпатії, рефлексії емоцій, прийняття власних емоцій та емоційної експресивності.

Емоційна зрілість характеризується певним рівнем емоційної стійкості, низьким рівнем імпульсивних реакцій, розвитком навчальної мотивації. Емоційно зріла дитина здатна управляти своїми емоціями, вона не впадає в істерику, у ситуації засмучення або незадоволення. Настрій емоційно зрілої особистості дитини стійкий і стабільний, дитина може приховати своє розчарування та невдоволення.

Ситуація породжує реакцію (емоцію) опосередковано через когнітивні, афективні, конативні змінні. Ці змінні безпосередньо залежать від віку людини, отже, чим вища емоційна зрілість дитини, тим більше її емоційні реакції відповідають емоційним реакціям дорослої людини. Це впливає на соціальну успішність дитини, ступінь прийняття в середовищі однолітків.

Науковці поділяють емоційні порушення дітей на дві основні групи:

- 1) до першої групи належать неврівноважені діти, діти із легкою збудливістю. Причинами дезорганізації дітей цієї групи є нестримність емоцій. У разі конфліктної ситуації з однолітками збудливі діти бурхливо виражають емоції за допомогою гучного плачу, відчайдушних образ, спалахів гніву, але ставлення їх до однолітків загалом доброзичливе;

- 2) до другої групи належать діти легкогальмівні, які мають стійке негативне ставлення до спілкування. Для них властиве уникання спілкування, але все ж таки події групи не байдужі для них [3, с. 28–31].

Гостра сприйнятливості і вразливість дитини може призвести до виникнення численних страхів (іноді виділяється як третя група дітей з емоційним неблагополуччям). З'являється конкретний страх: предметів, істоти, явища. При нормальному емоційному розвитку дитини страх і тривога легко знімаються домовленостями і поясненнями дорослого. Однак страх і тривожність можуть займати і надто значне місце в емоційному житті дитини.

Найбільш серйозним джерелом виникнення страхів, тривожності, емоційної незрілості дитини є конфліктна атмосфера в сім'ї. У таких сім'ях діти переживають дуже сильні, безпредметні, невизначені для них самих страхи та тривогу.

У вітчизняному науковому просторі проблемі сімейних відносин і їх впливу на особистість дитини стали приділяти увагу в середині XIX ст. Джерелами дослідження служили давньоруські літописи і літературні твори. Історики Д.М. Дубакін, М.М. Ковалевський та інші провели детальний аналіз сімейно-шлюбних відносин у Стародавній Русі. Увагу дослідників привертала сімейний кодекс «Домострой», який є літературною пам'яткою XVI ст. Дослідження 20–50-х рр. XX ст. характеризуються аналізом розвитку сімейних стосунків. Із середини 50-х рр. починає формуватися психологія сім'ї.

У період XIX–XX ст. дослідники визначають початок кризи родини, який супроводжувався глибокими внутрішніми суперечностями. Поступово втрачається авторитарна влада чоловіка. Сім'я втратила функції домашнього виробництва. Загальноприйнятою стала модель нуклеарної сім'ї, яка складається з подружжя і дітей. Соціально-психологічна модель сімейних відносин відображає типологізацію сімей, структуру, форму, стилі виховання, а також проблеми сучасної сім'ї.

Сім'я є складним соціальним утворенням, яке, на думку дослідників, має конкретну історичну систему взаємовідносин між подружжям, між батьками і дітьми. Це мала група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю. Соціальна необхідність родини зумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення [1, с. 72–76].

Відповідно до типів сім'ї аналізують можливості соціального й емоційного розвитку дітей із таких сімей:

1) традиційної сім'ї, в якій виховується повага до авторитету старших; педагогічний вплив реалізовується зверху вниз. Результатом виховання дитини в такій родині є здатність легко вписатися у «вертикально організовану» громадську структуру. Діти з таких сімей легко засвоюють традиційні норми, але відчують труднощі у формуванні власних родин;

2) детоцентричної сім'ї, де головним завданням батьків вважається забезпечення благополучного майбутнього дітей. Така сім'я існує тільки для дитини. Вплив здійснюється зазвичай від низу до верху (від дітей до батьків). Результатом виховання в такій родині є формування високої самооцінки дітей, почуття власної значущості. Збільшується ймовірність конфліктів із соціальним оточенням за межами сім'ї;

3) подружньої родини, у якій головною метою є взаємна довіра, прийняття й автономність її членів. Виховний вплив здійснюється горизонтально, батьки і діти перебувають на рівних. Часто у дітей, які виховуються в таких родині, відсутня звичка підкорятися соціальним вимогам. Вони мають проблеми адаптації в середовищі, побудованому за вертикальним принципом (тобто практично до всіх сучасних соціальних інститутів) [2, с. 1–6].

І.В. Кровицька, досліджуючи питання емоційної зрілості школярів, розробила опитувальник, який зачіпає одне з найяскравіших почуттів дитини – почуття образи. Опитувальник складається з 20 питань, на які школярам пропонується чотири варіанти відповіді. Його доцільно використовувати у практиці шкільної психологічної діагностики з метою визначення емоційної зрілості школярів [3, с. 28–31].

Дослідження О.О. Гоніної спрямовані на вивчення зв'язку характеристик емоційної сфери дітей дошкільного віку й особливостей спілкування між їх батьками. Зіставлення результатів дослідження емоційної сфери дітей і особливостей спілкування між їх батьками виявило, що діти, у відносинах між батьками яких присутні негативні риси, мають певні відхилення в емоційній сфері. Автор відзначає, що, якщо сімейна атмосфера відрізняється напруженістю і конфліктністю, то це відразу буде помітно за загальнонизьким рівнем показників особливостей спілкування. Крім того, автором був помічений зв'язок між особливостями спілкування і конкретною рисою емоційної сфери. Так, якщо для батьківських відносин характерний низький рівень довіри, то в емоційній сфері дитини проявляються такі риси, як тривожність і внутрішня напруженість. Відмінності в символах сім'ї у батьків тягнуть за собою появу у дитини почуття самотності, прагнення бути непомітною, підлаштовуватися. Невпевненість у собі та своїх силах і прагнення до виходу викликаються недоліком легкості спілкування між батьками. Якщо між батьками немає достатнього взаєморозуміння, то у дітей розвивається замкнутість, боязкість, відсутня ініціатива. А такі якості, як демонстративність і внутрішня агресія, формуються у дітей під впливом відмінності поглядів у батьків на виховання [2, с. 1–6].

Особливості впливу конфліктів між подружжям на емоційну стійкість дітей стали предметом наукових досліджень М.В. Воробйової. Автор досліджує характер впливу конфліктів між подружжям на

емоційну стійкість дітей молодшого шкільного віку. У дослідженні виявлено, що характер конфліктів між подружжям (батьками), тобто кількість конфліктів, їх тривалість і того факту, хто з подружжя є ініціатором конфлікту, негативно впливають на емоційну стійкість дітей молодшого шкільного віку. Особливості такого впливу проявляються у високому рівні тривожності, вираженій агресії, симптомах депресивного стану, у невпевненості та почутті самотності, пережитих дітьми [1, с. 72–76].

У сім'ях, де конфлікти між батьками трапляються часто, діти переживають такі емоційні стани, як тривога, агресія і депресія, невпевненість у собі, а також їм властиве почуття самотності. Питання і проблеми в цих сім'ях не вирішуються мирним шляхом, за допомогою конструктивного діалогу. Батьки не здатні до емоційної саморегуляції в різних життєвих ситуаціях, звідси часті скандали, сварки, що викликають негативні емоції у дітей (страх, смуток, гнів, замкнутість, нетовариськість, тощо). У таких сім'ях часто відсутні духовна й емоційна близькість між дітьми і батьками, гармонія і психологічний комфорт. Дитина не бачить постійної підтримки, допомоги, відчувається нещасною і покинутою. У родинях, де трапляється мінімальна кількість конфліктів, батьки і діти спілкуються між собою, вміючи вислуховувати один одного. Атмосфера цих сімей забезпечує дітям, що виховуються в них, емоційне благополуччя і здоров'я.

Якщо в сім'ї мають місце довготривалі конфлікти між батьками, то дитина це відчуває, переживає по-своєму і, як наслідок, у неї проявляються ознаки емоційної нестійкості. У сім'ях із довготривалими конфліктами у дітей спостерігається стан тривоги, невпевненості й ознаки депресії. Якщо ініціатором конфлікту в сім'ї є дружина, а для дитини – це мати, то більшість дітей із таких сімей характеризуються високим індексом тривожності, що можна пояснити емоційною близькістю матері і дитини й, отже, найбільшою сприйнятливістю дітей до конфліктів [2, с. 1–6].

Для переважної більшості дітей із порушеннями емоційної сфери основним психотравмуючим фактором є сімейна обстановка. Певні особливості спілкування між батьками провокують появу певних порушень в емоційній сфері дітей. Так, низький рівень довіри спілкування викликає тривогу і внутрішню напруженість. Недолік розуміння між батьками призводить до розвитку невпевненості в собі та залежності, замкнутості та боязкості.

Таким чином, у всі часи у всіх народів головною і єдиною специфічною функцією сім'ї була і залишається соціалізація дитини, а інші функції були додатковими і змінювалися протягом століть. Для того, щоб діти могли повністю розвивати і виявляти свої здібності, вони повинні рости в чуйному соціальному оточенні. Дуже важливо, щоб дитина виховувалася в доброзичливій атмосфері, щоб у процесі виховання у батьків не було розбіжностей із приводу методів її виховання, щоб дитина не була свідком конфліктів. В іншому разі вона може вирости в асоціальну особистість, яка завдає шкоди не тільки оточуючим, а й собі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробьёва М.В. Особенности влияния конфликтов между супругами на эмоциональную устойчивость детей. *Вестник КГУ*. 2014. № 1. С. 72–76.
2. Гонина О.О. Влияние особенностей общения между родителями на эмоциональную сферу их детей дошкольного возраста. *Концепт*. 2014. № 3. С. 1–6.
3. Кровицкая И.В. Эмоциональная зрелость школьников. *Сибирский психологический журнал*. 2012. № 45. С. 28–31.
4. Кочарян О.С., Півень М.А. Емоційна зрілість особистості: дослідження феномену. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2012. Вип. 9. С. 140–144.
5. Новикова С.А. Влияние семьи на развитие эмоциональной сферы дошкольников. *Материалы Всероссийской научно-практической конференции*. Москва : ООО «Издательство «Спутник+». 2015. С. 161–167.

А. С. Килейникова. Влияние личностного конфликта родителей на формирование эмоциональной незрелости ребёнка. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена раскрытию особенностей влияния личностного конфликта родителей на формирование эмоциональной незрелости ребёнка. На основе анализа научной литературы определено, что эмоциональная незрелость – это неспособность личности адекватно реагировать на события и обстоятельства жизни. Развитие и формирование эмоциональной сферы ребёнка зависит от эмоционально-психологической атмосферы в семье, где воспитывается ребёнок, от системы взаимоотношений между родителями, между родителями и ребёнком. Учёными согласно проведённым исследованиям установлено, что конфликтные ситуации, конфликтная обстановка между родителями имеет деструктивное влияние на формирование и развитие личности ребёнка, что проявляется в эмоциональной незрелости, тревожности, чувстве страха.

Ключевые слова: семья, конфликт, эмоциональная незрелость.

H. Kileynikova. Influence of personal conflict of parents on formation of emotional immaturity of the child. – Article.

Summary. The article is devoted to revealing the features of the influence of personal conflict of parents on the formation of emotional immaturity of the child. Based on the analysis of scientific literature, it is determined that emotional immaturity is the inability of the individual to respond adequately to the events and circumstances of life. The development and formation of the emotional sphere of the child depends mainly on the emotional and psychological atmosphere in the family where the child is being raised, on the system of relationships between the parents, between the parents and the child. Scientists, according to the conducted research found that conflict situations, conflict between parents has a destructive effect on the formation and development of a child's personality, which is manifested in emotional immaturity, anxiety, feelings of fear.

Key words: family, conflict, emotional immaturity.

УДК 37.01

Н. С. Кравець

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

О. І. Ділай

магістрант кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

В. Ю. Тануляк

магістрант кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті розглянуто особливості формування здоров'язберігаючої компетентності студентської молоді. Доведено, що проблему формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ЗВО у процесі занять треба розглядати в аспекті не лише структурних компонентів, але і функціональних зв'язків і відносин. З метою більш широкого уявлення про сутність формування здоров'язберігаючої компетентності студентів, її ролі та місця в системі суспільних явищ нами застосований аналіз її функцій.

Ключові слова: здоров'язберігаюча компетентність, студентська молодь, відновлювальні заходи, функції здоров'язберігаючих технологій.

Формування здоров'язберігаючої компетенції повинно становити систему, що передбачає єдність мети, принципів, змісту, форм і методів роботи, включає безліч взаємопов'язаних елементів. Система здоров'язберігаючої роботи має включати в себе такий зміст і такі методи, які давали б змогу ставити кожного студента у становище, коли він висловлює своє ставлення до того, що відбувається, активно діє, набуває вмінь і досвіду.

Завдання вищої школи на сучасному етапі – якісна підготовка конкурентоспроможного на ринку праці фахівця. Збільшення наукової інформації, поява нових підходів до трактування явищ і понять,